

Тетяна Корольова
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

Юлія Стоянова
尤利娅·斯塔亚诺娃
студентка 4 року навчання факультету іноземних мов
напряму підготовки: б. 020303 (Філологія. Переклад)
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Одеса, Україна
大四翻译班的学生
乌克兰南方师范大学
敖德萨, 乌克兰

ЧЕНЬЮЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Ключові слова: ченьюй, фразеологічна одиниця, контекст.

Відомо, що фразеологія у всіх мовах – це найцінніша спадщина в лінгвістиці, в якій відображаються не тільки звичаї, традиції, національна культура і гумор, а й історія народу. Фразеологізми – це стійкі мовні звороти, зміст яких не повинен змінюватися під впливом часу. Походження фразеологізмів йде в глибину століть. Джерелом багатьох фразеологізмів у китайській мові є народна і класична література. На думку лінгвіста Ма Гофань (马 国 凡), фразеологізми китайської мови діляться на п'ять основних розрядів:

- 1) 成语 chéngyǔ – ченьюй (ідіома, стійке фразеологічне сполучення);
- 2) 敬句语 jìngjùyǔ – цзінцзююй (крилата фраза, афоризм);
- 3) 歇后语 xiēhòuyǔ – сехоуюй (народне вислів-недомовки);
- 4) 谚语 yànyǔ – яньюй (прислів'я і приказка);
- 5) 俗语 sùyǔ – суюй (приказка) [4].

Китайські ченьюї, чхенюй (кит. trad. 成語, spr. 成语, пінйінь [Chéngyǔ]), буквально «готовий вираз»). Ченьюй – це стійке фразеологічне словосполучення, яке побудоване за нормами давньої китайської мови веньянь, семантично монолітне, що має узагальнене переносне значення. Для розуміння ченьюїв необхідний не тільки їх переклад на сучасну китайську мову, але також додаткові коментарі.

Ченьюї є найпоширенішими видами фразеологічних одиниць. Найчастіше складаються з чотирьох ієрогліфів, які разом становлять єдине ціле за семантикою, мають узагальнено переносне значення, носять експресивний характер і є членами речення. За внутрішньою структурою їх можна поділити на дві великі групи:

1. Ченьюй непаралельної конструкції

За морфемним складом, відповідно до їхнього фізичного обсягу, вони нерідко представляють собою слово з чотирьох морфем. Однак серед них зустрічаються також ченьюї іншого складу, зокрема вони складаються з п'яти і більше морфем. Ченьюї цієї групи не підкоряються лексико-граматичним обмеженням, характерним для ченьюїв паралельної конструкції, допускають найрізноманітнішу побудову за своєю синтаксичною структурою і лексичним складом. Ченьюї непаралельної конструкції, на відміну від ченьюїв першої групи, допускають використання службових слів. Нерідко в їх складі зустрічаються сполучники, прийменники, негативні частинки. Так, досить часто має місце одночасне вживання заперечення 不 bù і союзу 而 ér, що дозволяє висловити заперечення. Іноді можна спостерігати вживання подвійного заперечення. Останнє, будучи фігурою мови, підвищує експресивність ченьюї [4]. Наприклад:

青出于蓝 qīngchūyúlán – так зазвичай говорять про учня, який перевершив вчителя. Цей фразеологізм дослівно означає: «синя фарба перевершила індиго» (індиго – рослина, з якого виробляється синя фарба). В основі ченьюї лежить алегорія. Давньокитайський філософ Сюньцзи, стверджуючи, що можливості людського пізнання безмежні, сказав: 青取之于蓝, 而青于蓝 – «Синя фарба виходить з індиго, але вона синіша самого індиго».

2. Ченьюї паралельної конструкції

У ченьюїв паралельної конструкції широко представлені різні типи паралелізму, а саме: паралелізм кількісний, лексико-семантичний, граматичний, а також паралелізм фонетичний. Це означає, що частини ченьюї цього класу рівні за своїм фізичним обсягом (однакова кількість слів), подібні за лексичним складом (лексико-семантична відповідність), ідентичні в граматичному відношенні (аналогічна синтаксична структура), гармонійні у фонетичному відношенні (закономірні чергування тонів). За своїм фізичним обсягом ченьюї паралельної конструкції незмінно є утворення з чотирьох морфем. Вони складаються з чотирьох складів, кожен з яких зазвичай буває словом. Таким чином, чотири односкладових слова, а на листі чотири ієрогліфа – ось та норма, той еталон, якому відповідають фразеологізми названого класу.

Ідентичність синтаксичної структури ченьюїв даного класу проявляється в однаковій побудові його частин. Що стосується фонетичних відповідностей, то вони визначаються закономірними чергуваннями так званих рівних і ламаних тонів. Компоненти цієї групи пов'язані попарно в смисловому і граматичному відношеннях. Наприклад:

«瓜分豆剖 guāfēndòupōu» – «розділити»; «розчленувати» (досл.: «розрізати кавун, розкрити бобовий стручок»). У наведеному прикладі ченьюї складається з двох парних ланок: 1-3 і 2-4. Семантична парність будується на антитезі, тотожності й аналогії. Антитеза досягається за допомогою протиставлень, тотожність – за допомогою синонімів, аналогія – аналогами, тобто словами, що входять в одну асоціацію понять, але не

обтяженими антонімічними або синонімічними відносинами [2, с. 175].

Наявність паралельної конструкції у ченьюї допомагає перекладачеві виділяти їх в тексті і визначати як їх буквальне, так і переносне значення стосовно цього контексту, а також переводити їх з урахуванням даного контексту. Бачити внутрішню структуру ченьюї корисно для того, щоб виділити їх в тексті і зрозуміти їх сенс. Щоб їх перекласти, необхідно знати, які існують види ченьюї з точки зору співвідношення їх прямого і переносного значення [3, с. 75]. Наприклад:

1. Збіг образної основи і переносного значення. Наприклад: 火上加油 huǒshàngjiāyóu – «підлити масла у вогонь». У цьому прикладі образне і переносне значення в китайській і українській мовах збігаються, тому їх переклад не становить особливої складності.

2. Збереження переносного значення при зміні образної основи (функціональний аналог). Наприклад: 装聋作哑 zhuānglóngzuòyǎ – «набрати в рота води» (дослівно: «прикидатися глухим і німим»).

3. Переклад ченьюї без подібної образної основи фразеологізмом з образною основою в українській мові. Наприклад: 小题大作 xiǎotí dàzuò – «робити з мухи слона» (дослівно: «роздувати з дрібниці велику історію»).

4. Описовий переклад при відсутності аналога в українській мові. Наприклад: 打草惊蛇 dǎcǎo jīngshé – «завчасно знайти противника» (дослівно: «ворушити палицею траву і сполохати при цьому змію»);

5. Переклад парних утворень подібних до ченьюї простими словами і словосполученнями української мови (не фразеологізмами). Наприклад, 千军万马 qiānjūnwànmǎ – «могутня армія» (дослівно: «тисячі солдатів і десятки тисяч коней»).

Для перекладу ченьюї дуже важливо враховувати контекст, в якому вони вживаються. У словниках їм зазвичай дається кілька еквівалентів, і завдання перекладача полягає в тому, щоб підібрати відповідну для даного контексту словникову відповідність, або ж на основі наявних еквівалентів дати свій варіант перекладу.

Література

1. Комиссаров, В. Н. Общая теория перевода. М. : ЧеРо, 2004. 135 с.
2. Корнилов, О. А. Жемчужины китайской фразеологии. М. : ЧеРо, 2005. 336 с.
3. Коротков Н. Н. Основные особенности морфологического строя китайского языка: (Грамматическая природа слова). М., 1968. 86 с.
4. 马国凡 成语//熟语丛书. — 呼和浩特: 内蒙古人民出版社, 1978. — 343页. Ма Гофань. Чэньюй // Серия книг по фразеологии. Хух-Хото: Изд. Нэймэнгу жэньминь, 1978. 343 с.
5. Бархударов А. С. Язык и перевод. М. : Междунар. отношения, 1975. 240 с.